

plek van bestemming

van Rome naar Huis

Gerard Stout

ISBN 978-90-73064-12-6
NUR 525

© G.H.W.J. Stout, Peize, 2010

POD 2013 via Boekhandel Vermeer, Emmen: <http://vermeer.mijnbestseller.nl>

POD 2013: via Boekhandel Daan Nijman, Roden <http://daannijman.mijnbestseller.nl>
via www.daannijman.nl

foto omslag: Gerard Stout

vormgeving en opmaak: Gerard Stout

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door druk, fotokopie, microfilm of hoe dan ook zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Plek van bestemming

Ter Verpoozing

Die pad kronkel fouteloos verder

Elisabeth Eybers

Keizer

Over liefde zul je mij niet horen. Niets heb ik met de grootste van de drie. Ook met de andere, geloof en hoop, kan ik niet uit de voeten. Dat is niet altijd zo geweest, maar het verleden is verleden tijd.

Ik begin mijn reis op Allerzielen, dat is begin november en tegen de Pasen ben ik misschien weer thuis. Ik ben op weg van Rome naar Huis. Huis schrijf ik met een hoofdletter. Het is het Huis van mijn vader, ik ben er geboren. Ik woon in het Huis van mijn vader. Ook dat is niet altijd zo geweest.

Ik draag geen last op mijn schouders in deze stad van Romulus en Remus. Van alles ben ik bevrijd. Niemand die mij bedreigt, de mens is mij niet langer een wolf. Wat mij hinderde heb ik uitgerukt en verwijderd. Om het met de bijbel te zeggen:

“Toen ik een kind was, dacht en deed ik als een kind, maar nu ik volwassen ben...”

Het onderscheid tussen kind en volwassen leg ik niet uit. Je weet dat wel. Mensen hebben vaak aan een half woord genoeg, ook aan een halve zin. Dat komt goed uit. Ik ben geen prater. Rome is gebouwd op zeven heuvels. Het pad door Rome is niet veel anders dan de zevenheuvelenroute van de vierdaagse. Een dag stevig doorstappen en je hebt volbracht waar je tegen opzag. Ouder worden lijkt op de passage van zeven heuvels en dalen. Met de leeftijd neemt de hoogte van de heuvels af, meestal. Soms val je in het diepe, dan heb je pech. Ik weet waar ik over spreek.

Op de Capitolijnse heuvel groet ik keizer Marcus Aurelius op zijn bronzen paard.

‘Ave,’ zeg ik.

“Ave,” zegt de keizer.

“Waartoe het hele stuk naar huis lopen als je ook te paard kunt reizen?” lijkt hij mij te vragen.

Ik weet niet wat te zeggen, opnieuw ben ik een kind.

“Jongetje, wat kom jij onderweg te weten wat je nu nog niet weet?”

En of het nog niet genoeg is.

“Je weet allang wat je te wachten staat, als je een beetje flinker was geweest, dan had je wat gebeurd is eerder en krachtiger onder ogen gezien.”

Het paard hinnikt, als wil het me troosten.

“Geef niets vent, je moet het pad afleggen dat voor je ligt. Ik doe niet anders, ook ik laat me door de keizer sturen. Geniet ervan en wanhoop niet. De ene dag ben je paard, de andere dag ben je keizer.”

Ik schud mijn hoofd als ik het plein achter me laat.

“Wie zichzelf niet de baas kan, trekt altijd aan het kortste eind.” Roept Marcus Aurelius uit de verte.

“Als je dat maar weet,’ hinnikt het paard.

Toen ik een kind was, liet ik mij van mijn stuk brengen door dergelijk opmerkingen, maar nu weet ik beter. Marcus Aurelius is allang dood, en het paard ook. En bovendien, - hoe graag ze dat ook zouden willen -, paarden kunnen niet spreken. Er zijn weinig dieren dommer dan paarden.

Alles wat ik op mijn pad aantref, is er gewoon. Het bestaan heeft geen speciale betekenis. Mijn wereld

krijgt betekenis als ik er een betekenis aan geef. Ga maar na. Ik stel een vraag: “Wat is het eerste dat je zag, voelde, opmerkte toen je voor het eerst op Schiermonnikoog van de boot stapte?”

Het antwoord hangt van jezelf af. De ene heeft het over de blauwe lucht, de ander over de frisse wind, of de regen, weer een ander begint over de mensen op de pier, of over de wachtenden die naar de vaste wal gaan. De geur van de zee en van dennenbomen of van dode vis in de winkel of op het strand. Niet iedereen ruikt die lucht. Vogelaars horen meeuwen krijsen, ze missen de spotvogels en de vinken. Mannen zien vooral vrouwen op hoge hakken “Hoe kunnen ze daar in vredesnaam op lopen, op het strand,” of ze kijken naar vrouwen in te weinig kleding. Mannen zien herders-honden en pitbulls aan de lijn, en koeien en schapen als ze op de wal een boerderij bestieren. Kinderen zien niets, ze zijn druk met elkaar, met losse veters, of ze jengelen om vaders en moeders heen, die geen tijd voor hun kroost hebben. Elk ziet wat hem of haar past. Dat is in Rome niet anders. Ik zie wat ik zie, ook als andere mensen andere dingen zien en ruiken. Ik heb alleen met mezelf te maken, ook als ik geen bredere blik wil hebben. Ik ben die ander niet. Geertje ben ik niet. Johannes ben ik.

Aan het begin van mijn voettocht naar Huis liep ik langs alles wat een mens in Rome gezien moet hebben. De Sint Pieter en verder langs het Colosseum, langs het Pantheon, langs de Santa

Maria Maggiore, de basiliek van San Clemente, die ook, langs de brede lanen en door smalle straten met opstoppingen, verkeerslichten, benzinedampen en claxonconcerten.

Een voettocht is een meditatie, is het leven op een rij zetten, is nadenken over wat goed is gegaan en nadenken over wat verkeerd heeft uitgepakt. Mensen hebben dat nodig. Ze lopen van huis naar Santiago de Compostella en naar Lourdes langs uitgestippelde paden, of ze beginnen aan meer dan 2000 kilometer naar Rome, langs routes met bed-and-breakfast en met hotelletjes met kruisbeelden aan de muren van de slaapkamers. Kerk, kapitaal en consumenten, dat is ook religie. Een vol hoofd, een volle rugzak en op pad naar het zuiden om de ballast kwijt te raken. Wie alles bewaart, houdt een zolder met weinig ruimte over. De bovenkamer raakt vol met kindertijden andere ondeugden. Misschien helpt een voettocht niet om het het hoofd te bevrijden van alles wat er spookt. Op reis neem je alles mee wat je bij elkaar hebt geleefd, dat is niet anders. Ik hoef niets kwijt te raken. Alles ben ik kwijt. Ik loop van Rome naar het Huis van mijn vader. Niets laat ik achter mij.

Rome is een grote stad met veel stank, veel mensen en veel lawaai. Ik houd niet van gedoe, maar ik moest ergens beginnen. Ik maakte van de Tiber de Styx. Ik stak de doden-rivier over om in de hemel te komen. De voettocht is mijn reisgeld.

Ik laat me door een taxi buiten de stad afzetten. Pet op tegen de zon en een hemd met lange mouwen,

een dunne katoenen broek. Ik hoef geen gebruiende huid, ik hoef niet mooier te zijn dan ik ben. Een dunne jas met diepe zakken voor flesjes water en wat eterij. Een credit card in een zakje op mijn borst, meer heb ik niet nodig. Ik ken de plaatsen uit mijn hoofd. Pitigliano, Siena, Firenze, Bologna, dat is de goede richting, en verder vraag ik de weg als ik die wil weten. Zonder kaart kwam ik overal in mijn leven, ook waar ik niet wilde zijn.

Met een kaart weet je zeker dat je op de verkeerde plekken komt. Waar een mens niet wil zijn, gaat hij vanzelf weer weg, al kan dat soms jaren duren. Soms een leven.

Op de tast

Ik was in de catacomben en ik verdeed mijn tijd met de schedels en de knoken. De heiligen zijn ondergronds als relikwieën achtergelaten, ingemetseld in een muur, als willen ze door hun dood het leven tegenhouden. De verkleurde schedels leken waarschuwingen om niet uit de pas te lopen en ze waren herinneringen aan spannende tijden toen het leven nog gevaarlijk was. In vitrines zag ik plukje haar en uitgedroogde huid, het leken wel mummies, van vrouwen en mannen die hun leven gaven voor het geloof. Uit overtuiging lieten ze zich slachtofferen, net als hun beulen uit overtuiging de halzen van de christenhonden doorsneden of ze hun hoofden insloegen bij gebrek aan pistolen en geweren. Goedendag. Uit overtuigingen komt niet steeds veel goeds tevoorschijn.

De koele tochtige luchtstroom had mummies gemaakt van de veroordeelden. Hoop op een beter leven na de dood. Zonder lichaam niet naar de heerlijkheid van de hemel, zonder lichaam geen opstanding op de langste dag. Zo gebeurt het.

Wij dichten de mensen, die in de gladde hoofden met diepe oogkassen hebben gewoond van alles toe, we belasten de arme sloebbers met wat we niet weten, maar met wat we toch zeker menen te weten. “Rust zacht,” zeggen we, en de doden trekken zich er niets van aan.

Wij belasten onze voorouders met gedachten en verlangens die ons plagen, zo hebben wij zelf minder te verduren. Als dit en als dat, als ik dit had gedaan, als ik dat had nagelaten.

Ik heb geen verwachtingen van een beter bestaan na de dood, ook niet vóór de dood. Het enige dat ik weet is dat ik op een zanderig pad op een heuvel loop, uitzicht op vaalwitte boerderijen in de verte, of op wat eens boerderijen waren, met vijgenbomen, cipressen en olijven. Uitzicht op rotsig ruig land waar de mens de laatste duizend jaar overal met de vingers heeft aangezet. Dat is onze aard: we kunnen nergens afblijven. Zonder na te denken prutsen we ons door het bestaan.

Ik voel een droge wind in mijn rug, niet teveel, ook niet te weinig. Voldoende om het niet heel warm te krijgen en voldoende om steeds water te moeten drinken. De zon staat schuin achter me. Ik wandel naar het noorden. De goede kant op.

In Huis wacht mijn vrouw op me. Meer dan 44 jaar zijn we getrouwd geweest. We waren er vroeg bij. Geertje was er vroeg bij, zij was 23 en ik was er vroeg bij, net 25. Ik had mijn diploma en ik kon aan het werk. Trouwen hoorde erbij, het moest van vader en moeder en van de kerk. Het moest voor het huis. We moesten niet trouwen, niet om de kinderen, die kwamen later dan negen maanden na de bruiloft. Ongelogen, wij hadden nog nooit met elkaar geslapen voor we trouwden. Pas na het woord voor het altaar kwam de daad. Kom daar nog maar eens

om. Verdomme. Niet dat ik er minder van ben geworden. Geertje en ik hadden wat om naar uit te kijken, na de trouwerij. Het was voor haar net zo spannend als voor mij, zei ze. En ik geloofde dat. De lakens direct de volgende dag bij de was, zo deden we dat. We kenden een traditioneel begin. Veel stelde het niet voor; de daad na het woord.

“De domste boer kan het,” hoorde ik mijn vader zeggen.

Die nacht was ik op gelijke hoogte met de domste boer, en de andere nachten.

Ik ben drie uur onderweg, dat is eerst genoeg. Ik zoek een plek in de schaduw, een plek in een café.

‘Pane en latte,’ zeg ik.

De vrouw weet wat ik bedoel. Brood en melk, wat wil een mens nog meer?

‘Siësta,’ zeg ik, en ‘insalata.’

Ze is van mijn leeftijd, schat ik, ook boven de zestig. Zwarte kleding tegen de hitte en tegen de kou. Het ronde gezicht van vrouw Holle, haar huid als oud leer met diepe groeven en rimpels. Er was een tijd dat ze mooi was, dat is ze gebleven, mooi. Ze heeft de schoonheid van de ouderdom. Mijn besef van schoonheid is met mijn jaren meegegroeid. Oudere mensen vind ik mooier dan tieners, twintigers en dertigers. Mijn overtuigingen en inzichten zijn veranderd en toch gelijk gebleven: uit noodzaak.

In de patio wijst ze mij een ligbank. Een houten bank met rood fluwelen stof en een hoofdkussen met gouden stiksels om de rand en kwastjes op de

hoekpunten. In het hofje lopen twee pauwen, een vrouwtje bruin en rustig, het mannetje paradeert met de staart in een waaier. Ik hoef dat niet meer.

Roodoranje ronde dakpannen om en om als nonnen en paters boven de galerij. De ene dekt de andere, zo hoort het ook. Dat is trouw.

Waar vind je dat nog, trouw? Overal.

Mama Italia zet een karaf met water en ijsklonten op de stenen vloer en een glas met een dikke rand er naast.

‘Ritirata. Toaletta,’ zegt ze.

Ze wijst naar de hoek van het pleintje. Ze kent de gasten. Ze spreekt haar eigen Esperanto.

Ik trek mijn schoenen uit en vlei mij op de buitensofa. Benen gestrekt, hoofd in het kussen, handen gevouwen op mijn buik, een Romeins staatsman gelijk. Zo ligt Geertje op mij te wachten, ik weet het. Ik ken haar van jongs af aan. Ze was mijn buurmeisje. Ik ken Geertje sinds ik tot de jaren van verstand kwam, en dat was vroeg. Een jaar of zes. Ik weet alles nog uit die tijd, en wat ik niet meer weet, dat ben ik vergeten.

Mijn voeten gloeien. Ik trek mijn schoenen uit. Op kousen-voeten steek ik het pleintje over. Ik laat mijn water lopen, en dan laat ik ook water over mijn kale schedel stromen en over mijn polsen. Ik wrijf het stof uit mijn ogen. Ik stroom een andere wereld binnen. De kilometers in stof en zon lossen op en glijden van mij af. Ik draag geen enkele last onder deze Romeinse pannen.

Naast mijn sofa vind ik een salade met olijven en tomaten, en schapenkaas. De waardin weet wat een mens nodig heeft. Olijven kende ik enkel uit de kerk, de Hof van Olijven. Ik kende de vruchten van die boom niet. Niemand in ons dorp kende olijven. Ik moest ze leren eten, later. Net als al die andere dingen die ik leren moest om geen kind te blijven.

‘Niets voor jou,’ zei Geertje.

Ze dacht dat ze me kende, mijn smaak, maar ze had het mis. We waren vijf jaar getrouwd. Ik hield ontzettend veel van olijven, na die eerste kern met tegenzin. Eten moet je leren, net als het leven. Na tegenzin komt de lust. Boeren aten geen olijven. Ik at olijven, en Geertje at olijven.

Als ik na ruim een uur wakker word, staat er een karaf chianti naast mij op een bijzettafeltje, een glas zonder steel, een plankje met kaas en een kartelmes. Verder nog een bakje met pepertjes en olijven in olie. Mama Italia weet wat een man nodig heeft. Een handdoekje naast een waskom. De zon zakt en de lucht kleurt hoog aan de hemel donkerblauw als op ansichtkaarten met oranje van spaarzame sluierwolken. Om mij heen komt een blauwe waas over de muren van de patio. Dit is geen tijd om foto’s te maken. Echte kleuren veranderen in false colors. In de avond verandert er veel in een mens.

Ik eet wat mij is opgediend, daar doe ik niet moeilijk over, dat is niet altijd zo geweest, maar de jaren hebben me geleerd dat te doen wat op mijn pad komt. Vaker dan eens liet ik me zonder na te denken

door het leven verrassen.

Als ik aan mijn tweede glas chianti begin, komt ze bij me zitten. Omslagdoek om haar schouders, rok tot aan haar schoenen, het zwarte haar - met grijzen - kunstig in elkaar gevlochten. Ze heeft haar gezicht netjes opgemaakt met poeder en ogenschaduw, een zachtroze tint om haar lippen. Ik ben vanavond haar enige gast. Mama zoekt gezelschap, lijkt het.

In de schemer laat ze mij foto's zien van haar kinderen in Amerika. Elk heeft het naar zijn zin. Iedereen heeft succes, iedereen is geslaagd in het leven. Zo is het verleden vastgelegd in kleur. Kinderen, schoonzoons, schoondochters, klein-kinderen, achterkleinkinderen en een enkele man. Dure auto's, mooie schoenen, trouwpakken, doopjurken, diploma's. De wereld is een groot feest.

Ik glimlach, ik wijs, ik brabbel in mijn beste Esperanto.

We delen het restant uit de karaf.

'Dormire,' zeg ik.

Ik wijs naar de deur van mijn vertrek.

'Si, si, prego,' zegt ze.

'Prego.'

De foto's verdwijnen in de doos.

Mama slaat een kruis en murmelt onverstaanbaar het gebed voor de nacht. Onze lieve heer, el papa, zorgt voor mij.

Ik laat het licht uit. De duisternis heeft geen geheimen voor mij. Op de tast zoek ik mijn plek in het te grote bed. Ik droom de wereld.

Casa

Het landschap trekt aan mij voorbij. Heuvels, boerderijen, bomen op een rij en achter witte muren. Witte huizen bij elkaar in los verband. Ik zie de paarse lavendel en de zonnebloemen, de heuvels van Toscane. Ik zie het landschap van mijn kindertijd. Het is eind november en alle bonte kleuren zijn verdwenen, wat rest is bruin, lichtbruin, geel en oker. Ik zie de heide in bloei en gele brem. Ik zie zwartbonte koeien en Schotse Hooglanders aan de Drentse Aa en op de Peesterheide. Ik zie wat er niet is, maar ik zie wat ik in mij heb, alle dagen van mijn nietig leven.

In de voorkamer van de boerderij hingen drie schilderijen. Boven de deur, met de onderkant van de lijst tegen het kozijn, het portret van opa en oma van vaders kant in donkerbruin. Elke keer dat de deur met een klap dichtviel, klepperde het schilderij een beetje heen en weer, net of het naar beneden zou vallen en de geschiedenis van oma en opa zou afsluiten. Het gebeurde nooit, maar elke keer was ik erop verdacht.

‘Opa wilde naar Amerika emigreren. Hij is tot Rotterdam gekomen, toen hij die grote boot zag is hij omgekeerd.’

Opa wilde ontsnappen aan zijn afkomst, een nieuw begin maken met zijn bestaan, maar de drang naar huis te gaan was groter geweest. De wortels zaten te diep in het zand en het veen, hij kon niet loskomen

van zijn geboortegrond. Mijn vader moest het vaak zeggen.

‘Anders was je een Amerikaan geweest. Dan trouwde je niet met Geertje, maar met een Amerikaanse, die net zo goed een Italiaanse kon zijn, of een Ierse.’

Vader zei het alsof het hem speet. Misschien bedoelde hij dat hij dan zelf met een ander getrouwd zou zijn, niet met mijn moeder. Maar waar en wanneer dan ook; mijn vader zou altijd met mijn moeder getrouwd zijn. Dat waren de spelregels in die tijd. En dat van Geertje, dat begreep ik niet. Ik was een jaar of acht en ik wist niets van trouw.

Ik wist nog niet dat het kleine schilderij in olieverf van een huisje in Toscane een cadeau was geweest van de burens na de bruiloft van vader en moeder. Tweedehands, maar meer rijkdom was er niet in die tijd. Als de wereld te groot was om te bereizen, dan moest de wereld maar naar hen komen, en als het niet anders kon, dan maar met een schilderij.

Het derde lijstje, geen schilderij, was de trouwfoto van vader en moeder. Sepiakleuren. Jaren dertig. Mijn moeder droeg geen witte jurk, vader stond strak rechtop met een hoed in de hand.

Zonder voorbereiding en zonder plan ben ik aan deze voettocht begonnen. Ik las geen Voettocht naar Rome, ik keek niet op internet naar belevenissen van anderen. Ik wilde het niet weten. Ik las niets van Cees Nooteboom. Ik hoef niet te weten wat andere mensen hebben gedaan, en wat ze hebben gedacht en niet hebben gedacht terwijl ze onderweg

waren naar verlossing van de verloren tijd. Ik houd niet van verhalen over pijnlijke voeten, over dorst en diarree. Vertel mij niets van berovingen, bedrog, geweld, van moord en van doodslag. Ik maak deze wandeling zonder te klagen en zonder te emmeren over pensions en eten dat anders smaakt dan bij Geertje. Ik heb niets bij me en niets kan mij worden afgepakt, en als ik het laatste wat ik heb alsnog kwijtraak, zul je mij er niet over horen. Ik heb niets te verliezen, misschien ook niets te winnen. Geertje loopt me mij mee, alle dagen.

Ik loop onderlangs een heuvel in de middagzon. Af en toe in de schaduw van een boom. Zonder dat ik het in de gaten had, liep er ineens een vrouw van in de dertig naast me. Ze was een kop kleiner dan ik, dat kan gemakkelijk, ik ben groot uitgevallen.

‘Buongiorno,’ zegt ze.

‘Buongiorno.’

Pane, latte, insalata liggen me voor op de tong, net als dormire en pensionata. Veel woorden ken ik niet. Dat is ook niet nodig.

Ik zet mijn voeten naast elkaar, kijk in twee donkerbruine ogen en buig naar voren.

‘Mehri,’ zegt ze.

‘Johan,’ zeg ik.

‘Giovanni.’

‘Mehri,’ zegt ze.

‘Giovanni.’

We buigen naar elkaar.

Bij gebrek aan kennis van het Italiaans zeg ik in

mijn eigen taal wat ik kwijt wil, en dat is niet veel. Misschien spreekt ze Duits, Engels of Frans, maar dat wil ik niet weten. Ik ben graag alleen, ook als ik onderweg ben en met niemand contact heb.

‘Ik ben op reis,’ zeg ik en ik wijs met mijn rechterhand naar het dorp in de verte.

‘Madonna dei Fornelli,’ zegt ze.

Het moet een mooie plaats zijn, ze praat aan een stuk door.

Ik knik en glimlach. We wandelen samen op.

‘Grazie,’ zegt ze.

Ik gaf haar een cherrytomaatje. Ik heb nog vijf tomaatjes in mijn zak, en een plastic zakje met olijven. Mehri bijt het tomaatje middendoor, sap en zaad lekken over haar lippen. Met de rug van haar hand wrijft ze haar mond schoon.

‘Lekker?’ vraag ik.

Ze knikt. Ze lacht en wrijft opnieuw haar hand langs haar lippen. Ik steek mijn vrucht in mijn mond en bijt tussen mijn kiezen zaad en sap uit het strakke vel.

Anna is net zo oud, ze is even groot. Anna heeft blauwe ogen, de ogen van Geertje, maar vooral haar eigen ogen. Anna redt zich, net als de andere kinderen. Iedereen kan zich redden, en wie zich niet kan redden, die houdt er vanzelf mee op. Met het leven. Ik kan daar niets aan veranderen, niet terwijl ik met Mehri in Toscane het pad naar Madonna dei Fornelli loop. Anders ook niet.

‘Het spijt me voor jou,’ zei ik tegen Anna.

Ze was net 25 en ze moest nog afstuderen.

‘Ik kan niets voor je doen. Ik ben je vader en ik kan je raad geven, maar ik weet dat raad van een vader niets voorstelt. Een kind, en jij bent mijn vlees en bloed, moet raad aan een vreemde vragen.’

Opmerkingen over filosofen en dat die antwoorden geven, liet ik achterwege. Ik had bijgeleerd. Pas drie keer was ik naar de cursus *Denkers door de tijd* van de volksuniversiteit geweest, maar dat wist ik al. Zwijgen is het beste.

Ik had Anna tienduizend gulden aangeboden om haar werk op te zeggen en de filosofie af te maken. Ze wilde het geld niet, - “Filosofie is nooit af,” zei ze – maar later wilde ze het kapitaal weer wel als voorschot op de erfenis. Ze wilde haar werk niet opgeven. Anna wilde alles tegelijkertijd; werk, studie, verkering, reizen, een kleine auto en haar ouders tevreden stellen. In die volgorde. Mijn dochter, kind van mij.

Ze was de tijd van “haar ouders gelukkiger maken” voorbij. Dat deed me goed, al had ik, - meende ik, maar ik kon me vergissen,- geen deel had gehad in haar afscheid van haar verwekkers.

Geertje en ik waren gelukkig met elkaar. Maar we wisten dat het woord gelukkig net zoveel betekende als het woord leuk. We wisten niet meer wat het betekende. Een leuk en gelukkig huwelijk hadden we, met drie kinderen. Anna, Ellen en Jan. Jan die verdomme gewoon Jan moest heten en geen Giovanni.

Anna wilde het geld en de goede raad, daarin verschilde ze van mij. Ik wilde geen raad van mijn vader, maar ik was een man, misschien maakte dat verschil. Misschien had ik te snel verondersteld dat mijn kinderen niet naar me wilden luisteren.

‘Je hoeft de rol van je vader niet te herhalen,’ zei Geertje.

Geertje had gelijk, maar net als mijn vader had ik moeite met het gelijk van een ander.

We, - Geertje en ik, - streden er niet langer over. Gelijk krijgen was steeds minder belangrijk. We waren de onmin voorbij, Geertje en ik, bijna.

Mehri nodigt me uit in haar casa. Ze weet hoe ze bedevaartgangers in haar pension onder dak moet krijgen.

Naam

Als de naam van het pension me niet aanstaat, loop ik verder. Ik wil niet eten en slapen in een herberg met namen als *Ressurrectione* of *Calvari*. Ik lees elk woord dat ik onderweg tegenkom, ook als ik dat niet wil. Ik ben wat dat betreft geen baas over wat ik zie en in mij opneem. Misschien geldt dat voor meer zaken, misschien.

Meer dan een maand ben ik op pad, het is december. Niemand weet waar ik ben, dat wil ik zo en dat laat ik zo. Ik bel niet, ik schrijf niet, ik mail niet. De kinderen, Geertje, niemand hoeft te weten waar ik ben. Dat ik mijn plek ken, dat is genoeg. Voor het gemak stuur ik mezelf af en toe een ansichtkaart, dan weet ik later waar ik was, ook al is dat volslagen onbelangrijk. Weten waar je was is zinloos, weten waar je bent, daar gaat het om. De plek van bestemming hoef je niet te weten, die weet je al.

Ik heb een linnen schoudertasje van de bank meegenomen, kreeg ik gratis bij opname van euro's. Vertrouwde plek voor mij, de bank. Ik maak onderweg reclame voor het kapitalisme, dat geeft niets, ik ben met geld vertrouwd. Melk en boter en een tijdschrift over archeologie in Toscane met bladzijden over vazen van Etrusken draag ik om mijn schouder. Ik kocht een lichtbruine leren jas met schapenvacht aan de binnenkant. De dunne zomerjas liet ik bij Mehri achter. De jas was haar veel te ruim, maar ze weigerde niets van mij.

Drie dagen en drie nachten sliep ik in haar casa, dat was voldoende. Ik rustte uit voor de reis naar de Povlakte en de bergen. Ze gaf mij een wandelstok, een houten met een mooie krul aan het handvat.

‘Contro cani,’ zei ze.

Ik had haar verteld van de honden die mijn bloed wilden drinken.

Ik begreep haar niet.

‘Cane, cane, cani.’

‘Lupo, lupo, lupi.’

Ik heb voordeel van mijn kerklating.

Ik heb het niet op honden. Er zijn veel zaken waar ik het niet op heb. Waar ik het niet op heb, ga ik met een boog omheen. Geertje deed dat ook. Wat we niet wilden dat deden we niet, wat onvermijdelijk op ons pad kwam, daar gingen we voortvarend op af. Geertje eerst, ik volgde.

Mehri had geen fantasie, elke morgen hetzelfde ontbijt. Pane, latte, vijf soorten confiture, parmaham, kaas en olijven met knoflook.

‘Lekker,’ zei ik.

‘Lekker,’ zei Mehri de volgende dag.

De fles chianti was nog halfvol.

Ik wandelde met haar door Madonna dei Fornelli, twee dagen.

Ze liet me alle kerken zien, de fresco’s en de graftombes en de Etruskische vazen met sierlijke mannen en vrouwen tussen druivenranken.

‘Leuk stadje,’ zei ik.

‘Leuk man,’ zei ze toen ze mij de hand schudde op de

derde dag. Ze hield mijn hand te lang vast. Ze sloeg haar armen om me heen en drukte haar lijf tegen het mijne. Mehri zoende mij meer dan ik begeerde. Alsof ze dagen niet had gezoend, jaren misschien.

Ik voelde mij op slag een oude man die het lijfelijke achter zich had gelaten, maar herinnerd werd aan oude driften. Ik trok Mehri strak tegen mijn nieuwe jas en legde een hand op haar zwarte haar, de andere hand op haar rondingen.

‘Leuk signoretta,’ zei ik.

Ik ben de beroerdste niet.

Ik begreep niet wat een vurige Italiaanse moest met een oude Drent. Ik zie er goed uit, mij mankeert niets aan het lijf. Ik ben de zestig ver voorbij, lang niet versleten, maar toch. Het is alsof een dochter met haar vader op de loop wil. Ik moet er niet aan denken.

Ellen zat op het vwo. Knappe meid, net als Anna. Vrouwen zijn op veel terreinen beter dan jongens. Ik was trots op de meiden, en ook op Jan. Jan geloofde mij verdomme niet als ik dat zei, maar dat maakte mij niet uit. Dat hoorde bij de puberteit. Zo moest het zijn.

Jan ging voor het eerst naar de HAVO. Hij zou daar niet slagen, HAVO was voor hem te oog gegrepen, MAVO zou zijn deel zijn. Gelukkig, hij deed wat hij kon.

Ik had met Jan te doen. Voor jongens is het moeilijker een plek te veroveren dan voor meiden, zo zie ik dat, misschien is dat niet wetenschappelijk

bewezen, maar dat maakt mij niet uit. Statistiek en wetenschap, daar heb je niets aan, weinig, als het om individuen gaat. Jan lijkt op mij. Hij had een lui oog, en dat had ik ook, hij liep een half jaar als zeerover rond, tegen zijn zin. Ik weet hoe het is als een kind een gebrek heeft, hoe klein ook. Ik weet als geen ander van onmacht en tekort.

Onze Jan trekt zich in gezelschap terug. Hij is het liefst alleen en hij blijft het liefst bezig met waar hij mee doende is. Ik heb hem graag, heel graag.

Eerst dacht ik dat Geertje in de overgang kwam, maar dat leek me wat vroeg. Ik vroeg haar.

‘Dacht ik niet,’ zei ze, ‘ik ben nog heel regelmatig. Dat weet je heel goed.’

Ik droeg al jaren geen horloge meer, maar ik wist heel goed hoe laat het was, elke maand. Ik wist op de dag wanneer Geertje tussen twee stonden was. Dat was het niet.

Ik dacht dat het de kinderen waren, allemaal naar de middelbare school, geen gedoe meer met ouderraad en met kinderfeestjes.

Het was het niet.

‘Je Geertje vrijt buiten de deur. Ik zeg het maar zoals het is.’

Lammert. Lammert vertelde mij wat er aan de hand was. Lammert, paardenfokker drie huizen verderop. ‘Vraag zelf maar aan Geertje wie de gelukkige is.’

En wellicht om mij te jennen.

‘Ik ben het niet.’

Ik was een man met hoorntjes en ik had er geen

weet van. Iedereen wist het, ook in dit opzicht was ik heel traditioneel een kind van mijn tijd.

Het is rond drie uur in de middag. Ik aarzel of ik nog tien kilometer verder zal wandelen, of dat ik op zoek zal gaan naar onderdak. Als ik de aarzelingsmomenten in mezelf bespeur weet ik het antwoord meestal. De fijne regen helpt me. *Casa di mama*, daar moet ik niet zijn. Verderop in de straat een bordje met *Zimmer* achter het glas. Ik maak mijn keuze.

Werk

Ik kijk achterom en ik zie het pad dat ik in Rome begon. Ik zie het werk dat ik veertig jaar heb verricht. Ik zeg niet dat goed was. Het was ook niet verkeerd. De bank en ik zijn er rijker door geworden, of de maatschappij ook van mijn werklust heeft geprofiteerd, weet ik niet. Op mijn leeftijd speelt die vraag niet meer voor mij. Er zijn nog weinig zaken die me hinderen. Enkele.

‘Het schijnt altijd op dikke bulten,’ zei mijn vader.

‘Waar geld is, wil geld zijn,’ zei hij, en ‘als je dan ook op die plek bent, krijg je er misschien wat van mee.’

Ik kreeg er wat van mee. De bank betaalde niet verkeerd. Ik kreeg een hypotheek tegen een mooie rente en een mooie dertiende maand en toen ik vragen ging stellen over de beloning van de raad van toezicht kreeg ik twintigduizend gulden op mijn rekening. Het was geen vergissing van de bank. Het was een bonus voor het gewone werk. De avond van de bijschrijving vroeg ik Geertje.

Geertje deed het met Henk Smit.

Ik stortte het geld niet terug, en een jaar later kreeg ik opnieuw een bonus. Vijftienduizend.

Geertje deed het nog steeds met Henk Smit.

Ik nam de boot over het Gardameer van Peschiera naar Riva. Ik had het stuk ook kunnen lopen, maar zo vlak na Sinterklaas had ik wel een cadeautje verdiend, meende ik. Heel glad water en onderhoudende muziek tussen wit besneeuwde bergen. Klassieke

muziek zelfs, en waar tref je Mahler nog in de publieke ruimtes? Passende muziek. Lieder eines fahrenden Gesellen.

*Die zwei blauen Augen von meinem Schatz,
die haben mich in die weite Welt geschickt.*

Ik wilde het niet horen.

Aan de overkant stapte ik als laatste van de boot. Voor mij liep een Italiaan met drie paarden aan een leidsel. De paarden waren onrustig zoals paarden kunnen zijn als ze na stil staan weer kunnen bewegen. Paarden, zag ik, paarden die hun water lieten lopen. Paarden die met dampende vijgen hun angst op de kade achterlieten. Dat zag ik toen ik van de boot stapte.

Henk Smit is grafisch vormgever, zo noemt hij zichzelf. In de telefoongids staat gewoon: drukker, en dat was hij. Geertje had hem in de sportschool getroffen en later regelmatig in de bibliotheek waar Geertje eerst boeken uitleende en innam en later hoofd van de dependance werd, met twee parttime krachten en zeven vrijwilligers onder zich.

Het geld en het overspel hadden niets met elkaar te maken, niet anders dan dat ik van beide verward raakte en vergat vragen te stellen. Ik stelde geen vragen omdat ik de antwoorden al wist, of uit angst. In beide affaires voelde ik me onmachtig, ik werd heftig geraakt door mijn tekort. Ik kocht een nieuwe auto, in de andere reed Geertje naar de bibliotheek, en naar Henk Smit.

Na een half jaar vertelde ik Anna, Ellen en Jan wat er aan de hand was. Ik vertelde ze niets nieuws.

‘Het is een gezonde ziekte,’ zei Anna.

Ze had de leeftijd om verliefd te worden en dat was ze ook. Net als Geertje was ze niet voor rede vatbaar.

‘Ik ga filosofie studeren, volgend jaar,’ zei ze.

‘Dat moet je vooral doen.’

Ik was de botheid in eigen persoon.

‘Sneu voor jou,’ zei Ellen.

Ellen wist niet of ze hetero was of lesbisch. Dat had met de lessen op school te maken. Een maand later wist ze het. Ze was gewoon.

Jan zei niets. Hij was er het minst aan toe met twee oudere zussen en hij was de lieveling van moeder. Hij was het domste kind en door Geertje behandeld als mamespoppie. Geertje speelde haar rol met overgave. Mammespoppies waren haar lust en haar leven.

‘Onze Jan,’ het viel mij nog mee dat ze had afgeleerd om “Onze Janneman” te zeggen.

‘Onze Jan mag niet het slachtoffer worden van mijn gedoe.’

Ze bedoelde haar vrije relatie met Henk Smit, die wat haar aanging niet meer inhield dan zijn hand vasthouden en nu en dan een zoen bij de achterdeur van de bibliotheek of in de machinekamer van de drukkerij. Bij wijze van spreken. Ik wilde het graag geloven. Ik geloofde het in mijn onmacht. Tussen twee perioden vreeën Geertje en ik plichtmatig, omdat we van elkaar hielden, maar ook dat nam af.

De bonus was in het derde jaar gezakt tot tienduizend gulden, maar Henk Smit was sterk in waarde gestegen.

Voor de kinderen wilde ik bij Geertje blijven, en voor de bank. De bonus hoefde ik niet, maar ik stortte het geld niet terug. Ik wou Geertje terug, maar die kans nam zienderogen af.

‘Een paard kun je ook niet sturen,’ zei Lammert.

‘Niet met geweld.’

Ik zag Geertje niet als een paard, en zeker niet als een onwillige merrie, maar het was de moeite van het proberen waard.

‘Je moet meedoen. Dezelfde wapens gebruiken.’

Ik fronste mijn wenkbrauwen.

‘If you can’t beat them, join them.’

Koekoek

In der Schweiz hoor ik om de andere stap een koekoek. Het zijn de klokken in mijn hoofd. Het zijn de rammelende eieren in andermans nest.

Het was de schuld van Geertje dat ik met Lia Bronkhorst op stap ging. De eerste keer op de achterbank van de Mercedes was een overwinning. Het was een overwinning omdat ik mij niet druk maakte over de leren bekleding en het was een stille wraak, een genoegdoening. Ik deed het met tegenzin, maar het moest. En zo bleef het met Lia. Vrijen met Lia Bronkhorst was vervangende wraak en het was goed zo.

De Po-vlakte is in de winter op z'n mooist. Niet dat ik de andere seizoenen in Italië heb gezien. Quattro stagioni ken ik van de pizzi en van Vivaldi. Ik ben geen cultuurbarbaar. Ik heb heel veel gezien, vooral in boeken. Ik lees graag en ik kijk graag naar een film, maar lezen staat op de eerste plaats. En de volksuniversiteit. Dat komt door Henk Smit, door Geertje en door Anna en Ellen. Onze Jan heeft mij niet aan het lezen gekregen. Onze Jan, Janneman in mijn beleving, leest niet. Hij heeft de MAVO afgemaakt, en daar is het ook mee gezegd. Mijn zoon, verdomme, misschien heb ik meer met mijn zoon dan met Geertje en de meiden.

Ik maakte mij zorgen over onze Jan, niet dat hij kind zou zijn van gescheiden ouders, want daar zorgden Geertje en ik wel voor. Dat hadden we afgesproken.

Vrijen buiten de deur, echte vriendschap en handen vasthouden noemden we dat, vooruit dan maar, - we wisten van elkaar dat we het met die ander deden, - vrijen buiten de deur; akkoord, maar wel bij elkaar blijven. En zo deden we dat.

Onze Jan zou in een harmonieus gezin opgroeien, ook toen zijn zusters al het huis uit waren en ons al vijf keer hadden gezegd bij elkaar weg te gaan.

Ellen woonde op kamers. Kunstacademie, het zou ook niet zo zijn. Zo'n goed verstand en dan achter de cultuur aan.

'Frans,' zei ik, 'Frans lijkt me wel wat voor jou.'

Ze trok haar hoofd scheef, Ellen, scheef net als haar moeder dat ook zo goed kon. Ellen zei niets.

Jaren later.

'Frans lijkt mij wel wat.'

Ze had het over haar verkering. Het was mijn beurt om mijn hoofd scheef te houden. Zo ben ik ook wel weer. Met Frans is het niets geworden, dat stond mij aan, maar toen was Ellen allang niet meer geïnteresseerd in wat mij aanstond. Haar vader was haar een vreemde. De afstand tussen haar en mij werd steeds groter. Ver weg is ze, te ver van mij vandaan. Ik ken mijn tekort. Kind bleef ik, waar Ellen een volwassene zocht, een volwassene dichtbij. Met Lia Bronkhorst ging ik naar de film, dat maakte de communicatie gemakkelijker. Ik belde vanaf de bank naar Geertje.

'Ja, hallo, met mij.'

'Ben jij het.'

‘Ja, dat zeg ik toch.’

Geertje wist allang hoe laat het was, maar ik zei wat ik moest zeggen.

‘Ik eet vanavond niet thuis.’

‘Oh.’

‘Ik ga naar Bergman.’

‘Je gaat naar de film.’

‘Zo is het.’

‘Alleen?’

Ze wist het al lang. Ze vroeg het niet omdat ze graag mee wilde. Dat wou ze niet.

‘Met Lia Bronkhorst.’

‘Nou, veel plezier met elkaar.’

Dat was Geertjes manier. Voor mij was het Geertjes toestemming om met Lia Bronkhorst naar de film te gaan. Deze dialoog kwam eenmaal in de drie weken voorbij. De enige variatie was dat Ingmar Bergman werd ingeruild voor Roman Polanski, Lars von Trier, Federico Feline, Alex van Warmerdam en al die anderen die ik gebruikte om na de film op de achterbank van de Mercedes wraak te nemen op Henk Smit, en op Geertje, maar vooral op Henk Smit, de drukker.

Zwitserland ligt niet helemaal op de route van Rome naar Huis. Het is een zijspoor. Ik koosde route langs de oostkant van de Alpen. Ik had ook door Frankrijk kunnen lopen, maar mijn neus wees de andere kant op. Tijdens de kerstdagen wilde ik niet buiten lopen en niet in Oostenrijk rondhangen in sneeuw en bij après-ski.

Van Sankt Anton am Arlberg nam ik de bus naar Graubünden. In de bus las ik over de gletsjermummie Ötzi die vijfeneenhalf duizend jaar in sneeuw en in koude gelegen had en door de bergwind was uitgedroogd. Waar de rug van naam veranderde en achter de knieën had de mummie tatoeages, iedereen kon verzinnen wat die tekens te zeggen hadden.

De Gaststätte in Chur heeft geen kerstdiner en geen kerst-boom. Het echtpaar Langweiler houdt niet van drukte. Ze bestieren de Gaststätte voor de aardigheid, voor tijdverdrijf. Ze rentenieren en in de vrije tijd, en andere tijd kennen ze niet, spreken ze Retro-Romaans. Zo blijven ze onder eigen volk. Ze vinden het fabelhaft dat ze een taal spreken die bijna niemand begrijpt, dat vertellen ze op de derde kerstdag voor de derde keer.

Ik snijd mijn hertenbiefstuk in dunne plakjes en luister naar de Langweilers en de koekoeksklokken in de Stube. Na de vanillepudding en de koffie trek ik mij terug op mijn kamer. Ik kan kiezen uit Mann ohne Eigenschaften van Robert Musil, de Toverberg van Thomas Mann, of de bijbel die ook op het nachtkastje ligt.

Musil heb ik al gelezen. Nog steeds jammer dat het boek geen einde kent. Ik maak een begin met de Toverberg. De Tover-berg speelt zich af in de bergen. Het gaat over mensen in een sanatorium. Ziek zijn en beter worden. Een ander soort voettocht, lijkt het.

Het licht van het bedlampje is te zwak. Ik leg het

boek naast me op het tweede kussen en kijk naar het plafond. Geelgrauw is het boven mij en met behangplint langs de zolder: dat zie je niet zo vaak. Geertje wacht op mij. Ik weet het zeker. Ik leg mijn handen op mijn buik. Bellen doe ik niet en e-mail stuur ik ook niet. Alles op zijn tijd. Zonder last en ruggespraak vertrok ik uit Rome en loop ik naar huis. Het Huis van mijn Vader. Ik hoef niet te bellen. Geertje is bij mij.

Het Huis was van mijn vader en moeder, maar *Het Huis van mijn Vader* klinkt mooier. Vader wilde het niet, maar moeder was er helemaal voor. Ik had ze aangeboden het ouderlijk huis te laten verbouwen. De boerderij kon een woonboerderij worden met alle gemakken die een mens dienstbaar zijn. En het geld was geen probleem. De bank en ik waren rijk. Lia Bronkhorst kostte mij een paar centen, de films en de rest. Een illegale liefde kost geld en misschien meer dan de wettige echtgenote, maar ik kon een hypotheek regelen zonder veel moeite en zonder veel rente. De man van Lia Bronkhorst regelde de aktes en de vergunningen, zo hielden we elkaar aan de praat. Ook een advocaat heeft niet zomaar een andere vrouw als de eerste er vandoor gaat, en bovendien hadden de kinderen van Lia Bronkhorst ook recht op een evenwichtig familieleven. We waren volwassenen onder elkaar.

Na het eerste lustrum van mijn Geertje en Henk Smit, - ik was in vertraging aan mijn tweede jaar van stille omgang met Lia Bronkhorst bezig, -

was de verbouwing klaar. Het was een heel mooi huis geworden, vloerverwarming, jacuzzi en baanderdeuren met dubbel glas voor het uitzicht op de zons-ondergang.

Misschien hadden we iets verkeerd gedaan. Vader en moeder hoorden van Lia Bronkhorst en Henk Smit en van de bonus van de bank. Het nieuwe huis paste niet. Binnen een half jaar hielden ze ermee op. De groeve achter de beukenhaag.

Geertje verhuisde met mij naar mijn ouderlijk huis. Het was een mooi moment om met de-buiten-de-deur-verkering te stoppen, leek ons. Vooral ook omdat Jan het huis uit ging - met enkele omwegen was hij verdomme in het leger terecht gekomen - en omdat de drukkerij van Henk Smit in zwaar economisch vaarwater was beland. De bank, mijn bank, wilde alle geld van de drukker zien. En daarbij meldde zich bij Geertje de overgang. Binnen een maand woonden we op de oude stee. Ik hing het schilderij van opa en oma boven de kamerdeur. De lijst met trouwfoto van vader en moeder durfde ik opnieuw in de slaapkamer te zetten, net als het Italiaanse landschap met lavendel en zonnebloemen. In Chur koop ik een rugzakje. Als ik bij de Langweilers afreken geef ik een dikke fooi. In mijn rugzakje heb ik de Toverberg en bladzijden uit de bijbel. Het dunne papier met 1 Kor. 13 heb ik er voorzichtig uitgescheurd. Wie na mij komt, die ontdekt wat ik heb uitgespookt.

Kaart

Ik vraag een kaart van het gebied. Dat gaat gemakkelijk. “Ich spreche ein bisschen Deutsch.” Ik spreek een mondvul van de Poepentaal. Ik spreek een woord van over de grup. “Ich spreche ein bisschen Deutsch.” was een van mijn eerste zinnen in het Duits. Die vreemde taal maakte zo’n indruk dat die eerste zin is blijven hangen en steeds op de voorgrond treedt. Het is als met meer herinneringen en ook met wat ik niet meer weet.

Onbenulligheden lijken het, net als die pot met geraniums op de bank. Het was een pot met muurbloembloemen. Ik was een kind en ik wist niet wat een muurbloem was, ik was naar alles nieuwsgierig, ik was nog niet in de puberteit. Voor anderen zijn het wellicht onbenulligheden, voor mij zijn het reuzenstappen. Die eerste Duitse zin, en geraniums.

Ik dacht dat een andere taal niets anders was dan de letters van een woord omwisselen voor andere letters. Het woord *lepel* veranderde in *madam* als de *l* een *m* werd, de *e* een *a* en de *p* een *d*. Maar *madam* betekende geen lepel, daar zat het probleem. Het wilde niet, dat was mij helder, alleen in kindergeheimschrift kun je een taal spreken door letters te verwisselen. Net als overspel, alleen geschikt voor kinderen. Volwassenen moeten er niet aan beginnen.

Ik ben terug op mijn voetpad. Bijna veertig kilometer heb ik met de bus overgeslagen. De diepste sneeuw

ligt achter me. Roomser dan de paus hoef ik niet te zijn, ik hoef niet elke stap in mijn leven te verantwoorden, nog niet. Glühwein in Gasthof Rössle in Thüringen. Twee dagen op Winterreise en dan oud op nieuw voorbij laten gaan in een ander hotel.

In dit land is Hitler geboren. Ik raak die man niet kwijt. Ik ben geen fan van deze man. Maar het is niet niks om de wereld op de kop te zetten en miljoenen mensen de dood in te jagen voor het de juiste tijd is om te sterven. Al weet ik dat niet zo zeker, net zo min als ik andere zaken zeker weet. Waar je dood moet, daar moet je levend heen

Zweineschnitzel mit Kartoffeln und Sauerkraut, heel andere kost dan pasta met olijven, pepers en pomodori.

Als wij zijn voorbestemd om te sterven, en dat is zeker het geval, dan is het zinloos angstige gedachten te hebben over het tijdstip en de manier. Der Art und Weise zijn onder-geschikt. En wat er ook gebeurt; iemand moet het doen.

Er is een president in Oostenrijk, iemand moet het zijn. Geertje had een minnaar. Henk Smit was de gelukkige. Ik moest compensatie, Lia Bronkhorst ging met mij naar de film, wij speelden scènes uit een huwelijk van Bergman en scènes uit films van andere regisseurs. Ellen zei het al: verliefdheid is een besmettelijke ziekte, met nadruk op ziekte en besmettelijk. Het verstand slaat op hol.

Bij Hitler sloeg het verstand ook op hol, eenmaal

begonnen , wist hij niet van ophouden. Vaak denk ik dat het beter is om nergens aan te beginnen, de afloop verrast je iedere keer weer. Ik ben in Rome begonnen en ik ben bijna op de helft op weg naar het Huis van mijn Vader. Grüß Gott.

Geertje en ik kregen ons verstand terug. Henk Smit ging failliet en bleef bij zijn vrouw. Lia Brinkhorst werd

opnieuw zwanger, dat kon nog net, en had haar handen vol aan het kind met de hazenlip. Ik stuurde een kaartje met een blauw strikje en een rompertje voor het ventje. Ik kreeg een bedankkaart van Lia en Geurt Bronkhorst. De postzegel was op de kop in de bovenhoek geplakt. Ik wist genoeg.

Geertje ruilde van baan met het hoofd van de bibliotheek in Sleen en ik ruilde de Mercedes voor een Volvo. Het leven ging gewoon verder. Anna en Ellen kwamen vaker op bezoek en Jan was klaar voor uitzending naar een land in oorlog.

‘Ik ben blij dat we het weer dik voor elkaar hebben,’ zei Geertje, ‘wij met z’n beidend.’

‘Met z’n beidend,’ zei ik.

Meer hadden we niet nodig voor een leuk en gelukkig huwelijk. De maandstonden waren voorbij en op mijn verjaardag kreeg ik een horloge, een gouden klokje. Van de bank.

De Bauernschnitzel ligt zwaar op mijn maag. Te vet en te veel, vooral met pudding na. Ik kan wel twee dagen lopen op deze brandstof, in de sneeuw als het moet.

In een Hutladen pas ik petten, mutsen en hoeden, met en zonder veren van fazanten en andere vogels. Ik heb niets tegen een kaal hoofd, ik voel geen schaamte voor een glimmende schedel, niets van dat alles. Ik schaam mij nergens voor. Zonder bezwaar stap ik een sauna binnen. Naakt. Iedereen mag mij zien, ik heb niets te verbergen, maar ik geef enkel antwoord als mensen mij een vraag stellen. Zelf zwijg ik am liebsten.

Ik kan slecht tegen kilheid.

Hoop

‘Van liefde moet ik niets hebben,’ hoor ik me zeggen. En voor ik er weet van heb, klinkt tussen de bomen: ‘Over hoop hoor je me niet.’

Ik loop in het Schwarzwald. Een nauw bospad in de sneeuw. Naast mij loopt een Duitser in Lederhose, lange kniekousen met blote knieën. Het vriest nauwelijks, en in het windstille bos is het niet koud. In het rugzakje heb ik hete thee met teveel suiker. Meegekregen uit het pension.

‘Reden sie nicht von Liebe,’ zegt de Duitser.

Hij pakt de jagershoed in zijn haand, groen vilt met een veer er op en een gouden gesp. Misschien is hij lid van de schutterij.

‘Wer von Liebe redet ist nah zu den Haß. Haß und Liebe sind Zwieling.’

Hij strijkt zijn haar naar achteren. Er hangen druppelen aan zijn snor. Kop en kont zijn ook een tweeling. Verstand en gevoel liggen ook naast elkaar.

Ik hoor de kraaksneeuw onder mijn zolen. Misschien komt de temperatuur boven nul.

Ik ging niet meer naar de film. Met Lia Bronkhorst had ik alle films voorbij zien komen. Film en Mercedes waren ook een tweeling, de achterbank van de Mercedes en vlekken op het kunstleer. Alles was besmet. De nieuwe Volvo reed prima en met Geertje ging ik naar musea en galerieën. We reden samen naar de boekenmarkt in Deventer en in Dordrecht. We gingen naar de boekenmarkt in Groningen en

Roden. Ik kocht oude atlassen - ik leek de weg kwijt - en de Russische bibliotheek, eerste drukken als het kon; Tolstoi, Toergenev, Tsjechov. Ik las bijna niets meer, het ging mij om de heb en om het verzamelen. Het ging mij om mijn Geertje, het ging mij om Lia Bronkhorst te vergeten.

Hoe meer ik mij inspande om de Mercedes en de film te vergeten, hoe vaker ik de diesel hoorde en het snorren van de projector. Alle scènes kwamen in herhaling voorbij, op tijd-stippen dat ik er niet op verdacht was, op tijdstippen dat ik er niet op te wachten zat. Ik zat er nooit op te wachten, maar Lia Bronkhorst was er altijd. Verdomme.

‘Und wenn ich von Haß rede?’ vroeg ik.

‘Dann reden Sie von Liebe.’

Met een lang geraas gleeed sneeuw van de sparren. Het leek alsof de ene boom de andere aantikte. Tot aan de bocht van het pad, misschien honderd meter, lag een bult stuifsnieuw onder de bomenrand als een grens tussen ons en het bos.

‘Schön nicht?’

De jager veegde de druppelen van zijn snor. Leren handschoenen.

Ik stuurde een verjaardagskaartje naar het kind met de hazenlip. Een week later kreeg ik het retour, op de bank in een dichte envelop met *vertrouwelijk* op de buitenkant. Ik kende het handschrift van Lia Bronkhorst, ik maakte de envelop niet open. Een week later - Geertje was een paar dagen naar de kinderen in Amsterdam - maakte ik de envelop open.

‘Viellicht,’ zegt de Duitser, ‘vieleicht kennen Sie James Joyce.’

Ik ken James Joyce. Ik las Ulysses tweemaal achter elkaar op de bank. Lia Bronkhorst was net uit mijn gezichtsveld verdwenen. Ik had alle tijd om over te werken. Ik las 24 uur in Dublin, het kostte mij een dikke week. Ik begreep niet alles wat Joyce wilde zeggen, en nog steeds weet ik niet wat hij allemaal heeft gezegd, en wat er allemaal is voorgevallen.

De persiflage op de kruisdood, de timmerman op de berg van Calvarie die de spot dreef met Jezus aan het kruis. Life of Brian van Monty Python, maar dan een halve eeuw eerder.

‘Sei vorsicht...’

Ik hoor in mijn eigen taal wat de Duitser kwijt wil.

‘Wees voorzichtig als je het grote woord liefde gebruikt, het maakt je ongelukkig, zo maar.’

Ik had die woorden in Ulysses gemarkeerd en de hoek van de bladzijde omgevouwen. Dit was de essentie, net als al die andere zinnen op die andere bladzijden verderop.

Op het randje van de Nijntje-kaart stond met fijnschrijver in haar handschrift, Lia’s hand: ‘Je wordt bedankt.’

Joyce schreef niet over *Haß*, of ik heb dat niet gelezen, Joyce schreef niet dat je voorzichtig moet zijn met het grote woord *Haß*.

‘Wo Menschen sich begegnen...’

De jager hoeft niets te zeggen. Als ik een ander mens ontmoet kom ik vooral mezelf tegen. In Ulysses zag

ik de eenzame Stephen Daedalus, liep ik met Mr. Bloom mee dievooral orgaanvles lekker vond. Ik zag de gluurder op het strand, ik was de hoerenloper, de bordeelbezoeker. Ik liet me verrassen door Molly, die in het laatste hoofdstuk aan een stuk door zonder punten en komma's de geneugten en het onbenul van seks liet zien. "Ach waarom denk je dat Onze-Lieve-Heer op zijn schellinkje van zijn schouwburg zich druk zit te maken over al die mensen die hun pik of vagijn achterna lopen en over het onbenul van het vrijen net of god niet wat beters heeft te doen." Op elke bladzijde markeerde ik in geel de beschrijvingen van geneugten van Molly Bloom met minnaars die ze had gekend. Ik las Lia's woorden op elke bladzijde. Het was mijn boek, het was ons boek. Mijn kinderboek. Alleen volwassenen roepen zichzelf elke dag ter verantwoording.

"Wat heb ik nu weer uitgevreten, wat heb ik nu weer gedaan? Was ik baas over mijn handelingen, of kon ik niet anders dan mijn neus, of een ander lichaamsdeel, achterna lopen?" hoor ik de jager zeggen. De man naast mij zwijgt in alle talen.

In de verte zie ik de eerste straatlantaarn. Ergens in dat Stadlein vind ik onderdak.

"Viellicht."

"Ik heb mezelf vervloekt en ik heb van mezelf gehouden, samen zijn we ouder geworden."

De jager brengt zijn hand tot de rand van zijn hoed. Hij slaat rechtsaf.

'Ich bedanke mich.'

Last

Ik draag geen last met me mee. Licht en lucht omringen me. Ik loop langs de Neckar op weg naar de Rijn. Het water stroomt met me mee. Het leven gaat vanzelf als ik me eraan overgeef. Ik houd van Geertje. Ook nadat ik een jaar later een verjaardagskaartje stuurde naar de moeder van het jongetje met de hazenlip.

Ik kreeg Nijntje retour in een envelop van Mr. J. G. Bronkhorst & Partners, advocaten en procureurs. Gelukkig was ik thuis. Geertje was bij de kinderen in Amsterdam. Ik nam de brief mee naar de bank. Ik wachtte twee weken tot Geertje terug was en ik wachtte nog een week tot ze naar Jan was, die zich verdomme klaarmaakte voor uitzending naar een ander land in oorlog.

“Je wordt ontzettend bedankt,” stond op de rand.

En twee kruisjes achter Lia's woorden.

Rechtsvanmijlangerijendruivenaangaasvastgemaakt en onder mij binnenvaartschepen die traag de Neckar opstomen of veel sneller stroomafwaarts varen. Het is een soort onrechtvaardigheid. Volbeladen stroomopwaarts en met een leeg ruim richting zee. Ik voel de riemen van de rugzak op mijn schouders. Ik wou niets meenemen, maar gedurig raak ik meer beladen.

De avond dat Geertje terugkwam van de kinderen kon ik niet wachten. Ik wou haar vrijen. De ansicht van Nijntje in de binnenzak van mijn jasje aan de

kapstok in de hal, met de deuren naar de slaapkamer dicht, maar ik moest Geertje vrijen. Lia Bronkhorst met het kind met de hazenlip.

Geertje gedoogde mij. Ik voelde haar onbegrip, maar ze vroeg niets.

In Heidelberg koop ik vier gelijke ansichten. Unter dem Lindenbaum. Het is een kaart van niks, maar ik wou vier identieke.

Anna, Ellen, Jan en een voor mezelf.

Ieder is me dierbaar, de kinderen, maar ik schrijf niet hetzelfde naar ieder. Anna is filosoof en ze is de baas van Ariadne. Een tijdschrift over breien en naaien. Filosoof was geen enkel bezwaar voor dat werk. Creativiteit is immers een goede manier om het leven vorm te geven.

‘Het hele leven is insteken, doorhalen, omslaan en af laten gaan,’ zei Anna.

Ze moest erom lachen.

‘Het hele leven is breien, en meestal laat je onderweg wel een steek vallen, dat vooral maakt het leven boeiend, verrassend en aangenaam. Altijd op zoek naar het nieuwe patroon dat zich ongezoekt telkens weer meldt. Breien is routine en kijken. Breien is je gevoel volgen, meer dan naaien.’

Wat kon ik anders doen dan haar te prijzen om haar inzichten. Ik had afgeleerd sikkeneurige opmerkingen te maken en de zwarte kant op te zoeken. Alles wat me op mijn pad komt is meegenomen. Een glas heeft ruimte, als het leeg is, of het is halfvol.

Ik begon uit Wraak aan het avontuur met Lia

Bronkhorst, de wettige echtgenote van Mr. J. G. Bronkhorst van de Partners.

Wraak op Henk Smit, en wraak op Geertje. Het was geen liefde die mij in de armen van Lia Bronkhorst dreef. En van haar? Ik weet het niet. Ik vroeg niet of ze van mij hield, dat soort vragen stelde ik niet en Lia Bronkhorst stelde ook geen vragen. We keken naar de film op het witte doek, we keken naar onze eigen film, zonder dat we daar weet van hadden. En we sloten onze ontmoetingen af met dessert op de achterbank, niet omdat het smakelijk was, al was het dat bij vlagen, maar omdat het zo hoorde.

Ennahettweedekaartjere tour in de advocaten envelop wist ik het zeker. Water stroomt de berg op, en water stroomt de berg af. Water stroomt het gemakkelijkst naar beneden. Ik liet het stromen.

Ik was van Lia Bronkhorst gaan houden, nu ze er niet meer was en ik mijn dure eed had gezworen om bij Geertje te blijven, en mijn Geertje en mij in het hier en het nu gelukkig te maken. Dat was mijn plan. Het plan van een volwassene.

“Ik heb het ontzettend naar mijn zin,” schrijf ik Anna.

“Ik loop nu in het zuiden van Duitsland en ik ben ruim over de helft. Wat ik achter mij heb gelaten ben ik kwijt, wat mij op mijn pad tegemoet komt....” lacht mij toe, wilde ik schrijven Ik laat de puntjes staan. Ik schrijf in grote letters *Grüß*e en *liefs* en dan *je vader*.

Ik voel zweet in mijn oksels, ik weet niet wat me

gebeurt. Ik weet het wel, maar ik zeg het niet. Ik steek de ansicht uit Heidelberg in de Toverberg en ik berg de ansichten op, versturen komt een andere keer. In de Spar koop ik een grote zak cashewnoten en een fles cola, dat deed ik nog nooit, die cola.

‘Gleich um die Ecke,’ zegt de caissière.

Ik vroeg een billig Pension.

Er is een tweepersoonskamer met douche en wc, en televisie.

Om acht uur word ik wakker met de kleren nog aan. Ik veeg met een natte doek zweet en stof van mijn gezicht. Bij Unter dem Lindenbaum is er Bauernschnitzel für Nacht und Nebel.

Eikenboom

Riccardo Klement noem ik mij. Niemand hoeft mijn naam te kennen. Op elke plek verander ik mijn naam. Misschien wil ik niet zijn wie ik ben. Misschien herken ik mij in al die anderen die mijn pad kruisen. De Rijn is breder dan de Neckar en er is meer scheepvaart. Ik loop langs drukke wegen, maar het verkeer stoort me niet. Het geraas drukt het lawaai in mijn hoofd naar de achtergrond.

Op het terras van Rheinsicht zit ik onder een infraroodlamp, een gaslicht om warm te blijven in de buitenlucht. Ik blader door de FAZ en door Bild. Ik hoef het wereldnieuws niet te weten. Ik zie de foto's, maar ik kan er niets van navertellen als ik de kranten terugleg op de leestafel.

Twee koffie met Apfelstrudel. Lopen kost veel energie. Ik kan de hele dag gebak eten als ik wil, maar meestal houd ik het bij Brot und Käse. In de rugzak heb ik alle benodigdheden voor de lunch. Zelden dat ik een restaurant binnenga voor een middagmaal. Ik ben een pelgrim en een pelgrim moet lijden.

'Klement,' zeg ik als ik de hand van de Vlaming schud.

De vijftiger zat een tafel verderop. Rugzak tegen de rand van de tafel, een Vlaams vlaggetje tegen de zijkant. Wandelschoenen.

'Zwaerdenaar, Louis Zwaerdenaar uit Brugge.'

Onze rugzakken spraken met elkaar, wij konden enkel volgen.

‘Goedemiddag. Ik ben op weg naar Rome,’ zegt Zwaerdenaar.

‘Dat is een hele onderneming,’ probeer ik in mijn beste Vlaams.

‘Welaan, als ge er de tijd voor neemt, komt alles gereed.’ Zwaerdenaar zingt. De wind waait door de eikenboom zonder blad.

Ik zeg niet dat ik uit Rome kom en op weg ben naar het Huis van mijn Vader. Dat gaat niemand iets aan. ‘Welaan, U wilt wellicht vernemen waarom ik deze tocht onderneem.’

Ik hoef het niet te weten, maar aan de oever van de Rijn spoelt het water alles weg wat ik niet in mijn hoofd wil. Ik knik en dat is genoeg voor Zwaerdenaar, en voor mij. Ik strijk zachtjes over mijn gladde schedel en ik laat mijn duim en wijsvinger kort bij mijn neuswortel rusten.

‘Welaan. Ik heb na een doorleefd bestaan besloten om mij van mijn zonden te bevrijden, mijn occupaties die mijn hoofd troebleren te wissen, als U wilt.’

Ik knik, dat hopeloze wissen van de tijd die altijd blijft, is vooral voor bedevaartgangers die van Huis naar Rome wandelen met een volle rugzak. Van Rome naar Huis is vruchtbaarder, bedoel ik.

Het geheim van het leven krijgen we nooit te pakken, en wissen, ook dat kunnen we vergeten, daarbij helpt een voettocht naar Rome ook niet. We kunnen op zoek gaan naar het mysterie van ons gedrag, maar we zijn nooit tevreden met de antwoorden die we vinden. Ik zeg niets over waan en wijsheid, ik kijk wel uit.

Het verleden wegpoetsen is hopeloos, opwrijven om het te laten glimmen, om je erin te spiegelen, is het hoogst bereikbare.

‘Welaan. Ik heb gemerkt dat ik mijn hoofd bevrijd van mijn gespuis als ik vertel wat mij ten deel is gevallen in mijn bestaan. Ik vertel het U graag. U hoeft mijn belevingen niet mee te nemen. Als ik U mijn wederwaardigheden vertel, ben ik ervan ontlast.’

De ober brengt twee glazen Moezel. De ober kijkt vreemd als ik bitterballen bestel. Dat doet hij niet, bitterballen. Bij goede wijn serveert hij geen frituur. Ze hebben hun Stolz, de Duitsers. Olijven is prima, en schapenkaas.

‘Welaan. Ge weet dat de Vlamingen in de laatste oorlog niet allemaal aan de kant van België stonden. Er zijn er veel die met de bezetter meededen. Wij Vlamingen zijn een volk van Blut und Boden. Ach laat ik voor mezelf spreken en mijn landgenoten niet beplakken met mijn historie.’

Louis Zwaerdenaar uit Brugge, stad van borduurwerk en kantklossen, van een Grote Markt met terrassen en oude gevels en drommen mensen, krijgt geen kleur meer als hij zijn verhaal vertelt. Hij is al een paar weken onderweg en hij heeft in herhaling zijn ziel laten zien aan wie op zijn pad kwam. Ik voel dat zijn waarheid bijna is verdampt. Het oorlogsverleden van een volk met het voordeel van de Spätgeburt lost gemakkelijk op in economische vooruitgang en in zoete witte wijn.

‘Mijn vader was in de Congo,’ zegt Zwaerdenaar.
‘Wat hij daar heeft opgenomen, heb ik hem niet kunnen ontlokken. Ik heb enkel gemerkt dat mijn vader verward raakte bij ontmoetingen met de zwarte.’

Zwaerdenaar neemt een slok.’

‘Goede wijn,’ zeg hij.

Hij gaat gemakkelijk van de koloniale tijd naar de proeverij van Moezel- en Rijnwijn.

‘Welaan. Maar de Duitsers hebben ook een zwart verleden. Ik wil U er niet mee belasten, maar ik begrijp niet hoe iemand in koelen bloede kan moorden.’

Ik proef een olijf. Ik laat de olijf langzaam tussen mijn lippen glijden. Vettig, een beetje wrang, een smaak waar ik geen woorden voor heb.

Ik wil Zwaerdenaar vertellen dat Eichmann, om maar eens iemand te noemen, opgehangen is voor zijn moordpartijen en dat de beschaving vooruitgang heeft geboekt en dat de nieuwe generaties niets moeten hebben van fascisme en onder-drukking. Er is geen Hitlerjugend meer en als mensen al verward raken, dan is het bij massale en onbenullige gebeurtenissen als sport en popmuziek. Het heeft geen zin dat te zeggen tegen iemand die op weg is naar Rome, die de misschien grootste dictatuur ter wereld met een bezoek gaat vereren.

‘Wannsee is niet zo ver van hier. De afstand is gelijkelijk van hier naar Brugge en naar Wannsee, vanaf hier, ongeveer.’

Concentratiekampen, Jodenvervolging, gaskamers, wir-haben-es-nicht-gewußt, Vlaams Blok, NSB, Arbeitseinsatz, Landbouw en Maatschappij, Landstorm, Anton Mussert, Adolf Eichmann, Benito Mussolini; ik zit er niet op te wachten.

Zwaardenaar moet nog heel veel kwijt voor hij in Rome is. De Alpen moet hij nog over. Wannsee is veel verder dan Brugge, maar misschien is Wannsee voor Zwaardenaar dichtbij. Geertje is ver weg, en tegelijk ook heel nabij. Dat bestaat ook.

‘Hebt u ook kinderen, een familie?’ vraag ik.

‘Welaan,’ zeg Zwaardenaar.

‘Welaan. Dit is pijnlijk voor mij.’

Ik knik. Zwaardenaar krijgt water in zijn ogen en neemt twee blokjes kaas met gember en ananas. De olijven en pepertjes laat hij liggen.

‘Welaan,’ zegt hij met uitzicht op een binnenvaartschip dat naar Schaffhausen ploegt.

‘Welaan, mijn vrouw is een maand geleden gestorven.’

Luxemburg

“Ik heb het ontzettend naar mijn zin,” schrijf ik Ellen. “Ik loop nu in het zuiden van Luxemburg en als ik op mijn tenen ga staan kan ik het Huis van mijn Vader bijna zien.”

Het is de ansicht uit Heidelberg, Unter dem Lindenbaum met Duitse postzegel erop, gouden posthoorn. “En als ik weer thuis ben heb ik alles volbracht wat ik van plan was te doen.”

Ik kan alles op de ansicht schrijven. Ik heb geen goede postzegels en ik kom niet weer in Duitsland. Wat ik Ellen wil zeggen, dat zeg ik haar als ik haar zie. We zien elkaar zelden. En bovendien, met een kaart van een stadsgezicht hoef ik bij haar niet aan te komen. Dat vindt ze een belediging voor haar opleidingsniveau. Enkel kunst mag bij haar op de mat achter de voordeur vallen. Ze wil de plebs opvoeden en vormen, opstoten in de vaart der volkeren. Ze is drukdoende een synthese te maken tussen cultuur en commercie. Dat is een mooie manier om te zeggen dat er niets mis is met veel geld verdienen aan domme mensen. Op de bank deed ik niet anders. Ik zeg er niets van.

Het is februari en met de vroege Pasen ben ik mooi op tijd terug. In de bomen zie ik al jong blad en knoppen tevoorschijn komen. De groei in de natuur hier maakt een groot verschil met de groei en bloei bij ons. Hoe zuidelijker, hoe warmer. Ik begin stal te ruiken, maar ik loop er niet sneller door. Ik heb

de tijd aan mezelf. En toen de hazenlip, als ik het zo zeggen mag, - ik was boos en ik had verlangen -, toen het kind drie jaar werd stuurde ik opnieuw een kaart, opnieuw van Nijntje, maar van een andere kleur. Ik nam mezelf te grazen. Ik wachtte een week, ik wachtte twee weken, ik wachtte een maand. Geertje wou met me vrijen, maar ik wou niet. Ik kon het niet en dat deed me het meeste pijn. Niets hielp. Geen Molly Bloom, en ook de Nijntje-kaarten met: "Je wordt ontzettend bedankt." En de kruisjes, zorgden niet voor opwinding. Het was *over and out* leek het. Teleurstelling had de plaats ingenomen van mijn dromen. Met Lia Bronkhorst, met Lia zou het niets meer worden, ook geen vriendschap zonder autorit.

'Houd je nog wel van mij?' vroeg Geertje.

We hadden afgesproken geen geheimen meer te hebben en alles te zeggen. De tijd van dubbele agenda's was voorbij, vonden wij; mijn Geertje en ik.

'Ik ga wel naar de huisarts,' zei ik.

Mijn Geertje had al in de gaten dat ik geen antwoord gaf.

'Houd je nog wel van mij?'

Ik moest liegen of de waarheid zeggen.

'Wat ik ook zeg, je gelooft me niet,' zei ik.

'Misschien zit jouw ongemak tussen je oren,' zei mijn Geertje.

Ze wees naar mijn kruis en bewoog haar hand langzaam naar haar oor.

Ik schudde mijn hoofd. Wat ze tegen me zei, speelde

haar zelf parten. Het lijfelijke, het fysieke was bij haar gemakkelijk te camoufleren.

Daar was ze vrouw voor en vrouwen kunnen sowieso gemakkelijker geheimen bewaren. Een mannenlijf spreekt altijd de waarheid.

‘Ik houd van jou op mijn manier,’ zei ik, ‘en als dat niet jouw manier is, houd dan van mij op jouw manier.’

‘Tem me dan, als je kan, je kan me toch niet krijgen.’
‘Jaap Fischer, niet?’

Geertje kende het liedje.

We lachten beiden, dat was lang geleden.

In Echternach is het carnaval. Tot in de kerken zijn de mensen uitgelaten. Ik ruik bier, wijn en zure adem. Herr Jesu bringt Freude, staat op een spandoek aan een kerk. Ik moet het nog zien.

Mijn onderdak is naast de Sankt Willibrord Kirche. Ik neem de gok. Het is jaren geleden dat ik een kerk van binnen zag. Ik zoek een plek achterin.

Mijn aders verruimen zich, de vlammen slaan uit mijn lichaam. Mijn verstand wil er niets van weten, maar mijn lichaam heeft een eigen programma. Ik raak van slag. Ik wil vluchten en verdwijnen, maar mijn benen weigeren mij naar buiten te brengen. Jesu is voor onze verlossing aan het kruis gestorven. Alle kinderen kunnen bij hem komen. Hij wast onze zonden weg met zijn bloed. Jesu had de last niet opgezocht, de last was hem op het pad gekomen, en hij kon niet anders dan uitvoeren wat God de Vader voor hem had bedacht.

We draaiden de liedjes van Jaap Fischer. Geertje zong uit volle borst en toen de naald bijna bij het gat was, zong ook ik.

“Ik zoek de rust van een kist, van een lange houten kist.”

We hadden gezegd wat we hadden verzwegen. Onze verlangens.

‘Ik had wel gelijk,’ zei Geertje, ‘het zat bij jou tussen je oren.’

De volgende ochtend nodigde ze opnieuw.

‘Hoor je nog wel eens wat van die advocatenvrouw?’ vroeg ze voor ze naar de douche ging.

Offensief

Net buiten Eupen was het raak. De Mechelse herder vloog mij naar mijn benen. Ik was net te laat om met mijn rugzak te slaan. De hond schraapte met zijn tanden diep door mijn vlees. Een dikke streep bloed kleurde eerst mijn been en later mijn sok.

Als er ongemak is, is er altijd hulp nabij. Katrien stapte van haar fiets met tassen vol post.

De stok van mama Italia was ik al weken geleden kwijtgeraakt. Ik vertelde Katrien van honden die mijn bloed wilden drinken.

‘Darf ich mal sehen?’

Ze was een van de Duitse Belgen. Postbode in Eupen en omstreken, in uniform.

‘Darf ich mal sehen?’

Ik had mijn broekspijp al omhooggetrokken. Ik wilde mijn zakdoek om mijn been binden, maar dat vond ze niet goed. Zelfs lichaamseigen bacteriën zijn gevaarlijk voor open wonden.

Schoon verband had ik niet. Ik pakte mijn rugzak uit. Niets wat het bloeden kon tegengaan.

Uit de Toverberg staken dunne velletjes van 1 Korinten 13.

‘Ach ja, die Bibel, das ist schon gut.’

Ik kreeg Gods liefde bij mijn sok ingestoken tegen de afdrukken van de herder. Met postbode-elastiek zette ze de bijbelbladzijden vast tegen mijn onderbeen. Ze tuitte haar lippen alsof ze een kind en pleister had geplakt.

Straks naar de huisarts om een spuit tegen rabiës te halen, hoor ik haar zeggen. Het bloeden en mijn ergste schrik waren voorbij. Ze likte haar lippen.

Ik wou het niet over mijn bloed en mijn pijn hebben. Ik kwam immers uit Rome, verdomme. Ik ben op weg naar het Huis van mijn Vader.

We zaten naast elkaar op een arduinen bank. Koud aan het kruis. Ik vroeg naar het Ardennenoffensief en waar ik een Denkmal kon vinden, en hoeveel doden en hoe het was gegaan in de sneeuw en mist. Hoe erger de verhalen van een ander, hoe minder ik mijn pijn zou voelen, dat dacht ik.

Katrien vertelde wat ze op school en van haar vader en moeder had gehoord. De Duitsers wisten dat ze de oorlog gingen verliezen. Ze wilden het niet weten en in de Ardennen gooiden ze alles in de strijd wat ze nog hadden. Liever dood dan overwonnen dan in leven en verslagen. Wat een kind niet kan krijgen, dat moet stuk.

Het was misschien al langer gaande. Mijn Geertje en Henk Smit. Geertje vroeg naar Lia, ze durfde de naam niet hardop uit te spreken, leek het. “De advocatenvrouw,” alsof er meer dan één was.

‘Lia Bronkhorst,’ zei ik, ‘Lia,’ maar toen was mijn Geertje al met de lakens bij de wasmachine.

Misschien kwam mijn impotentie mijn Geertje heel goed van pas. Misschien had ik, met mijn focus op de Nijntje die niet terug kwam, niets gemerkt van de late bloei tussen Henk Smit en mijn Geertje.

Ik had mijn best gedaan, maar ik hield niet meer van

mijn Geertje. Ik wilde wel, maar ik kon niet.

‘Liebeskummer lohnt sich nicht,’ zegt Katrien.

Ze weet er alles van. Ze is de Hermus van bankafschriften en van brieven en kaartjes van mensen die het spoor bijster zijn. Zonder de post open te maken, weet ze wat in de stad speelt.

‘Als er een pijler wegvalt, zakt het hele gebouw in elkaar,’ zegt ze.

Ze zwaait haar blonde haar naar achteren.

‘Maar je weet nooit welke kant het gebouw valt en je kunt ook niet voorspellen wat uit de Trümmer tevoorschijn komt.’

Ze loopt met me mee tot een café aan de rand van Eupen. Het valt mij mee. Ik heb weinig last van mijn been.

‘Meine Arbeit wacht,’ zegt de postbode.

‘Ich liebe meine Arbeit,’ zegt ze.

Dat is het beste; van je werk houden. En als je niet meer van je werk houdt, zoek dan zonder Liebeskummer ander werk, of doe tegen betaling wat niet je liefhebberij is.

Een aardige vrouw. Katrien steekt haar hand op en groet een laatste maal. Bij haar fiets laat ze een pakje uit haar handen glijden. Ze bukt haar rug bloot. Net boven haar broekriem zie ik een tatoeage. Een hakenkruis in spiegelbeeld op haar blanke vel.

Ze draait zich nog eenmaal naar me om. Met een kushandje zegt ze:

‘Arbeit macht frei. Tsjuus.’

Mastreechter staar

Minder dan veertig dagen tot Pasen resten als ik over de brug naar het centrum van Maastricht loop. Over ruim een week kan ik zonder al te veel inspanning in mijn eigen bed slapen, naast mijn Geertje. De drang om veel kilometers af te leggen neemt af. Ik zoek een plek op het Vrijthof, het is begin maart. Platanen beginnen uit te lopen. Een mild jaar wacht ons, wacht mij, lijkt het.

Katrien met de swastika op haar rug. Spiegelbeeld, symbool van Indiase culturen, niet van gisteren, een symbool van eeuwen. En als ze zich voor de spiegel omdraait, ziet ze het Nazi-kruis boven haar billen. Kan ik zo'n vrouw vrijen? Van achteren? Ik stel mezelf de vraag op het Vrijthof en ik zoek een antwoord.

Mijn Geertje wilde weten of ik nieuws had gehoord van Lia Bronkhorst. Mijn Geertje was eerlijk en onbetrouwbaar tegelijkertijd. Een paar dagen later werd me duidelijk dat ze van Henk Smit wilde vertellen. De bank, mijn bank, was er met het faillissement van de drukker goed uitgesprongen. Ik had mijn geld gekregen, na de fiscus vanzelf. Henk Smit was verhuisd naar het zuiden en daar opnieuw begonnen. Zijn bankroet was goed voor Geertje en voor mij, zolang het duurde.

Henk Smit was terug op het zand en het leek erop dat mijn Geertje nog losse rafelrandjes met haar

minnaar had. De minnaar van mijn vrouw werkte als bedrijfsleider in een fietswinkel. De eerste fiets die hij verkocht, elektrisch, was voor mijn Geertje. Ik hoorde dat achteraf, te lang achteraf. Ik stond erbij en ik keek ernaar.

Ik mocht weg van de bank, een jaarsalaris erbij, en ik hoefde niet meer te solliciteren. Geld ging via internet van de een naar de ander, daar kwam geen directeur meer aan te pas. Ik had nog twee man personeel en de helft van het gebouw werd aan kunstenaars verhuurd. Armoede op de bank.

Na vier maanden onderweg wil ik mijn eigen taal horen. Ik knik naar een vrouw van mijn leeftijd aan een tafeltje verderop. Ze knikt vriendelijk terug. Ik knik nog een keer. Ze komt naar me toe en ze schuift aan.

‘Ik kom uit Rome,’ zeg ik.

‘Lopend, de hele afstand heb ik lopend afgelegd.’

Ze knikt.

‘Zonder last stak ik de Tiber over en nu ik dichterbij huis kom, lijkt mijn weg steeds zwaarder te worden. Heel bijzonder in dit vlakke land.’

Ze zwijgt, kijkt mij strak aan.

‘Met Pasen ben ik weer thuis,’ zeg ik.

Ik wacht op een vraag. Voor mijn doen heb ik al veel gezegd.

‘U spreekt mijn taal niet,’ zegt ze met hoge stem.

Terwijl ze dat zegt loopt ze van mij weg.

‘Limburgers, wij Limburgers hebben niet zoveel met Drenten,’ zegt ze van twee tafeltjes verder.

Ik ben verbijsterd. En al die Drenten die in de mijnen de kolen naar boven haalden? denk ik.

‘Mastreechters hebben niets met mensen uit het Noorden, ook niet met Westerlingen, Oosterburen en Zuiderlingen. Wie onze taal niet spreekt, houden we het liefst uit onze buurt.’

Ze had zich al omgedraaid, deze boodschap moest ze kwijt. Ze discrimineerde niet, ze maakte onderscheid. Andere mensen, ze zijn me steeds minder vertrouwd. Uit de Toverberg pak ik Grüße aus Heidelberg. Voor onze Jan.

‘Ik ben bijna in het Huis van mijn Vader,’ schrijf ik. Ik kan alles schrijven. Ik weet dat ik de kaart niet op de post zal doen. Onze Jan komt terug uit den vreemde. Voor de derde keer. Overal heeft hij gevochten, elke keer zonder te winnen.

Na de tweede keer bracht hij een Browning voor me mee. Oorlogsbuit, de revolvers en pistolen lagen voor het oprapen. Niet dat ik er iets mee moest, maar het was een mooie herinnering aan zijn avonturen in Afrika. Hij gaf mij het wapen als teken van liefde, zonder dat hij dat woord gebruikte. Dat woord had Geertje hem nooit geleerd. Ik had hem dat woord nooit geleerd.

‘Negers,’ had Jan gezegd.

‘Schieten in het donker. Dat valt niet mee.’

Hij deed mij voor hoe hij mikte.

‘Maar ik kan het. Als ze lachen.’

Onze Jan, die komt er wel. Verdomme. De kinderen redden zich.

Ik had het al gezien, maar niets gezegd. Geertje schoof drie dagen na de gebeurtenis de bijzonder grote zwartomrande advertentie over tafel. J.G. Bronkhorst, van Mr. J. G. Bronkhorst & Partners, advocaten en procureurs, stond een laatste maal in de krant. Als eerste in de lijst Lia Bronkhorst – Van Straaten en Joris, Solveig en Jan. Jan met de hazenlip, Jan met de hazenlip die de kaartjes van Nijntje terug stuurde, op de laatste na.

Geertje zei niets.

‘Ik wil nog wel een kop koffie,’ zei ik.

‘En ook nog wel een stroopwafel.’

Lia Bronkhorst.

Wat ik drie jaar met tegenzin had gedaan om Henk Smit te pesten, de stille wraak, was in een kinderlijk verlangen veranderd. Het had er alles van dat de besmettelijke ziekte had toegeslagen.

Geertje bracht mij koffie. Zwart zonder suiker. Ik zweeg en ik zweeg nogmaals.

‘Henk Smit heeft de fietsenwinkel overgenomen,’ zei Geertje.

‘Hij is nu eigen baas.’

Ik wachtte tevergeefs op de stroopwafel.

Midvasten

Geertje maakte er geen geheim meer van. Henk Smit bediende haar opnieuw. Ik hoefde niet meer bij haar te slapen.

‘Ik ga nooit bij je vandaan,’ zei Geertje.

Haar blauwe ogen logen niet.

‘Ik houd van jou op mijn manier.’

Dag en nacht droeg ik mijn horloge.

De bank had mij uitgekocht. Ik was een man zonder status, met een goed pensioen en een bonus op een aparte rekening. Volvo op de oprit.

Geertje kreeg een koninklijke onderscheiding. Orde Oranje Nassau, voor verdiensten in de bibliotheek, de omgang met vrijwilligers, de lezers. Geertje was een samenbindende factor voor de gemeenschap geweest, een hartelijke en empathische vrouw met liefde voor iedereen. De burgemeester kon het mooi zeggen.

Anna, Ellen en Jan waren erbij. Volwassen kinderen. Ze waren vriendelijk en beleefd. Ze deden wat ze moesten doen op een prijsuitreiking voor moeder. Of ik er nog een beetje van genoot en hoe het verder met me ging, en of ik er nog zin aan had. Ik zei dat ik door de provincie reed, op een gewone fiets met versnellingen, dat moeder andere zaken aan haar hoofd had. Dat ik misschien naar Rome zou lopen, als dat te pas kwam. Ik zei dat ik plannen had, dat ik daar verder niets over kon zeggen. Ook als afgeschreven directeur van de bank had ik

zwijgplicht, iedereen begreep dat. Ik was al drie jaar geen directeur meer. Niemand had mij nodig.

Op mijn verjaardag krijg ik soms een kaartje, af en toe belt een kind.

“Kijk maar op internet, bezoek onze webpagina, daar staat alles.”

Ik hoor niets meer van mijn kroost. Niets.

Het water in de Waal klimt al mooi naar de hogere kades van Nijmegen. De sneeuw in der Schweiz en de Verenigde Duitslanden, de Moezel uit de Elzas, elk levert water om mij schoon te spoelen. Aan de overkant komt de Betuwe in bloei.

Ik had geen haast om in het Huis van mijn Vader aan te komen en keek in het museum naar archeologie en oude vazen van Noviomagus. Iedereen ging met de tijd mee. Oude en nieuwe kunst bij elkaar in halfduistere zalen met knipper-lichten. Het heden en verleden aan elkaar geknoopt met films en muziek. Mooi geprobeerd, dacht ik, om het heden en het verleden met elkaar in harmonie te brengen. Ik wilde zeggen dat het niet was gelukt. Ik wilde zeggen dat het *mij* niet was gelukt, maar ik trof niemand om het te vertellen.

Voor het laatste stuk van mijn voettocht heb ik mijn rugzak niet meer nodig. Op de bank, mijn bank, haal ik een linnen tas met reclame erop. De Toverberg en wat er over is van

1 Korinten 13 neem ik mee. De rugzak laat ik achter in de bagagerekken van De Valkhof. De zevenheuvelenroute loop ik in een dag, maar ik maak mijn

dagmarsen voortdurend korter. Mijn Geertje wacht mij op.

Ze wacht op mij. Ik bel niet. Ik kom onverwacht. De vastentijd na carnaval. Memento mori, gedenk oh mens dat gij stof zijt en tot stof zult wederkeren. Ik heb stof van maanden tussen mijn oren en in mijn schoenen.

Bronkhorst ligt vijf kilometer naar het westen. Op mijn knieën wil ik naar Lia. Rome ligt ver achter mij, en alles tussen Rome en Bronkhorst heb ik aangeraakt. Het kasteel is allang uit Bronkhorst verdwenen en ik ben geen ridder meer te paard. Ik heb een zoon met een lui oog dat niet meer lui is, maar dat heel goed kan mikken. Jan is een scherpschutter. Mijn Jan heeft geen hazenlip, dan had ik het wel geweten. Ik ben levend stof.

Ik laat Bronkhorst liggen. Ik wil niets meer weten van Bronkhorst. Alles.

Ik verlaat de Achterhoek. Blind voel ik mij door het verleden en blind door wat niet uit mijn handen is gekomen, blind van zinloos kinderlijk verlangen loop ik zonder bepakking tot ik een kerkdeur open zie staan.

Ik heb geluk. Klein geluk. In Geesteren staat de kerkdeur van de Sint Pancratius open. Ik hoor het orgel. Buxtehude. Ik hoor gezang. Een nieuwe tijd, met midvasten een kinderkoor in de kerk, dat is bijzonder. Ik hoor paarden hinniken. Ik loop verder. Nog een hanentree tot het Huis van mijn Vader.

Goede Vrijdag

Over liefde zul je mij niet horen. Ik zal niet zeggen: 'Het is volbracht.'

Ik ging de grens over en ik kom terug op de plek van bestemming. Erica mon amour. Ach kon in dit dorp een atoom splijten. En graag miljarden atomen tegelijk.

Bij bakker Ahlers koop ik luxebrood, niet dat ik dat nodig heb. Traditie speelt mij parten. Elke zaterdag harde bolletjes, koffiebroodjes en croissants voor mijn Geertje en voor mij.

Op een maanloze nacht ben ik er vandoor gegaan. Niemand heeft mij uitgezwaaid toen ik de duistere heide achter me liet. Liefde en leed reisden met me mee.

Het is nog te vroeg om naar huis te gaan.

Ik sta in het voorgeborchte van de kerk Maria Onbevlekt Ontvangen met de rug naar de Kerkklaan.

Op Goede Vrijdag is er geen H. Mis, later op de avond is er een wake. De deuren zijn niet op slot.

Ik kijk in de Sint Pieter waar mijn leven begon met de doop in de Naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Hier kreeg ik koud water over een kaal kopje. Schreien kon ik, heb ik van horen zeggen.

Het is twee uur geweest.

'Vader waarom hebt U mij deze last te dragen gegeven?'

Ik loop de Kerkweg af. In de paardenbak van Lammert draven drie merries achter elkaar. Zonder leidsman weten ze de weg. Als op bevel blijven ze staan. Het voorste paard steekt het hoofd omhoog, trekt de bovenlip op en laat haar tanden zien, dan klinkt driemaal gehinnik. Misschien kennen ze mijn naam.

'Geertje deed het met Henk Smit,' hinniken de paarden.

Ze lachen me uit.

'De kinderen vonden je een sukkel.'

Ze lachen me uit.

'Waar is Geertje gebleven?' hinniken de paarden.

'Wij zien haar niet,' schrapen ze met hun hoeven in het zand.

Ze lachen me uit.

'En heb je antwoorden gevonden tussen Rome en de paardenbak? Zeg het ons.'

De merries zetten het op een draf. Ze staan stil waar ze begonnen.

Ik loop de laatste honderd meter van Rome naar het Huis van mijn Vader.

Vitrage voor de ramen, gordijnen op een kier. De klokken hebben het licht aangezet en gedoofd met een vaste regelmaat. Ik ben op tijd terug om het gras te maaien, het kleurt al groener dan het was. Het eerste blad aan de lindeboom.

Vannacht zal ik heel goed slapen. Over een paar maanden valt de lindebloesem als sneeuw naar beneden.

In dit dorp gaat niemand een huis binnen na aankloppen.

‘Goed volk,’ is het entreebewijs.

Onder de bloempot met de kapotgevroren geranium ligt de sleutel van de voordeur.

‘Goed volk,’ zeg ik.

Een enkele brief op de deurmat. Een pakje.

Ik had de post in bewaring achter laten houden.

Ik zet de baanderdeuren met dubbel glas wijd open; de koude avondzon zakt achter de berkenbosjes.

De kamerdeur slaat dicht. Achter mij valt het dubbelportret op de vloer. Ik kijk niet om en loop de trap op naar onze slaapkamer, de slaapkamer van Geertje, de slaapkamer van mijn Geertje en van mij, lang geleden. Ik doe de ramen en de deur dicht.

Homo homini lupus est.

Ze ligt er nog net zo bij, languit op mijn helft in het tweepersoonsbed, haar benen heeft ze gestrekt. Koud en droog. Haar vel is donker verkleurd en lijkt op leer met rimpels en groeven. Geertje houdt haar handen op haar buik, vingers in elkaar gevouwen. Ze was een mooie vrouw, verdomme, dat is ze gebleven. Ik zet de ventilator uit. Het is alsof en lange zucht zijn einde vindt.

Te voet van Rome naar Huis. Het paard rook stal vanaf de eerste stap.

Op het nachtkastje staat de krantenfoto in een lijst. Henk Smit directeur van de fietsenwinkel. Geertje staat achter hem met haar nieuwe elektrische fiets. Door de bank genomen, door de bank betaald.

‘Vader waarom hebt U mij deze last te dragen gegeven?’

Geertje is mij voorgegaan. Ze hoefde niet ver weg om dichterbij te komen. Nooit heeft ze mij verlaten.

De dikke envelop brandt in mijn handen. Heeft misschien maanden op de deurmat gelegen. Mr. J. G. Bronkhorst & Partners, advocaten en procureurs. *Vertrouwelijk*. Zonder frankering.

Nijntjes droom. Nijntje huilt. De brief van Nijntje. Ik hoor het oudste paard hinniken.

‘Houd je vast aan filosofie, meer is er niet. Ga ervan houden dat er enkel vragen zijn. Antwoorden zijn illusies. Houd je vast aan het niet-weten. Kinderboekjes zijn daar heel geschikt voor. Ook voor volwassenen.’

Ik schuif de gordijnen naar elkaar. In het halfduister leg ik de envelop met boekjes onder het hoofdkussen. Mijn Nijntje. Ik hoor het tweede paard uit de verte.

‘No man can be the ruler of another man’s heart. Je wilde het niet weten. Kind met hanglip.’

De kaart met de kruisjes.

“Je wordt ontzettend bedankt.”

Ik leg mij neer naast mijn vrouw. De Styx is ze overgestoken. Ik was de veerman. Ik heb het graag gedaan. Met overgave. Ik ben de minste niet.

‘Schande, schaam je. Je durfde niet onder ogen te zien dat je nooit kon vasthouden aan wat nooit je bezit is geweest. Nooit ben je baas over een ander, ook niet in de dood.’

Ik zie hoe Janneman zijn tanden blootlucht in het donker.

‘Je hebt gedaan wat je niet kon laten. Je bleef een kind. Maak je kinderlijke werk af, word eindelijk volwassen, verdomme, voor je vrijheid. Lafaard die je bent. Wie het langst leeft, kijkt de dood het langst in de ogen.’

In de tweede la van het nachtkastje, achter de bijbel zonder

1 Korinten ligt het souvenir van Janneman uit donker Afrika. Er is een die van me houdt.

Ik lach mijn tanden bloot.

*Alles, ach, alles komt goed.
Alles! Alles! Lief en leed.
En de wereld en de droom.*

Gerard Stout

Gerard Stout (Erica, 1950) schrijft in het Drents en in het Nederlands. Hij werkte lange tijd in het onderwijs, maar dat is nu voorbij, oh, oh, oh en voorgoed voorbij.

DRENTS WERK:

Voor zijn Drents werk ontving hij de SNS-bank literatuurprijs (1999) en voor zijn novelle *In Paradisum* (uitgave *Het Drentse Boek*) de Dagblad van het Noordenprijs (2008).

Bij *Het Drentse Boek* zijn diverse titels verschenen.
www.hetdrentseboek.nl

Bij zijn eigen uitgeverij *Ter Verpoozing* zijn tientallen boeken verschenen. Onder andere: Drentse verhalen. *Gehaktdag* (samen met Martin Koster), *Heavy Metal*, *Weense wals*, *Wisseling van de Wacht*, *Plek van bestemming*, *de Leesclub* en *Op zien Drents (erotische vertellings)*.

NEDERLANDS WERK:

Proza: *Bon dia dushi*, *Herinnering in zilverzout*, *Het witte doek*, *Plek van bestemming*, *Zambia mu si ali fo*, *Kienhout*, *Wending* en de Nederlandse versie van Ningtien onder de titel: *Anno Ludwig*.

Anno Ludwig geeft een indringend beeld van eind vorige eeuw in Drenthe en wijde omgeving.

Non fictie: *Vaste verkering* (tips om relaties te verbeteren), *Leven na de dood*, *lotgevallen van het lijk*.

Alle boeken van *Ter Verpoozing* zijn via mijnbestseller te verkrijgen via boekhandel Vermeer (Emmen) en boekhandel Daan Nijman (Roden).